

inkışafı, inkışafın mərhələləri, dünya dilləri və onların müxtəlif baxışlardan təsnif edilməsi problemləri haqqında tələbələrə məlumat verilir və onlar gələcəkdə dil haqqında elmin daha mürəkkəb məsələlərini həll etməyə hazırlanır.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı LDU-nun Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Yeni tələbənin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100-ə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 balı) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 balı) imtahanın nəticəsinə (aralıq qiymətləndirmə) görə verilir.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir:

- 20 bal - seminar dərslərində fəaliyyətinə görə;
- 30 bal - kollokviumların nəticələrinə görə.

Qiymətləndirmə zamanı LDU-nun Elmi Şurasının 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənn üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamda fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal - tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- 9 bal - tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun məzmununu tam açə bilir;
- 8 bal - tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal - tələbə keçilmiş materialı yaxşı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir;
- 6 bal - tələbənin cavabı əsasən düzgündür;
- 5 bal - tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir;
- 4 bal - tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal - tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal - tələbənin mövzudan qismən xəbəri var;
- 0 bal - cavab yoxdur.

Tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balının (imtahanda topladığı balın) miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin fənn üzrə aralıq qiymətləndirmə balı cari qiymətləndirmə balına (semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala) əlavə olunmur.

Fənn üzrə cari və aralıq qiymətləndirmənin ümumi nəticəsinə görə tələbənin biliyi yekun olaraq aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

Bal aralığı (göstərilən ballar daxil olmaqla)	Hərflə işarəsi	Sözle yazılışı
91-100 bal	A	əla
81-90 bal	B	çox yaxşı
71-80 bal	C	yaxşı
61-70 bal	D	kafi

51-60 bal	E	qənaətbəxş
51-baldan aşağı	F	qeyri-kafi

IX. Davranış qaydalarının pozulması:

Tələbə Universitetin Daxili intizam qaydalarını pozduqda onun barəsində mövcud qanunvericilik çərçivəsində müvafiq tədbir görülməkdir.

X. Təqvim mövzu planı 30 saat müh, 15 saat seminar. Cəmi 45 saat

No	Keçirilən mühazirə mövzularının məzmunu	Müh	Tarix
1.	Mövzu: "Dilçiliyə giriş" fənninin məqsəd və vəzifələri. Plan: Dilçilik dil haqqında elm kimi. Dillərin araşdırılması və ümumi dilçilik. "Dilçiliyə giriş" fənni ümumi dilçiliyin ən sadə, ibtidai kursu kimi. "Dilçiliyə giriş" fənninin vəzifələri. Elmlər sistemində dilçilik elminin mövqeyi. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
2.	Mövzu: Dil ictimai hadisə kimi Plan: Dil ünsiyyət vasitəsi kimi. Dilə bioloji, naturalist baxışın tənqidi. Dil və digər ictimai hadisələr. Dil, nitq və təfəkkür münasibətləri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 6]	2	
3.	Mövzu: Dilin quruluşu və sistemi. Plan: Dil vahidlərinin işarəviliyi. İşarənin təbiəti və ona verilən tələblər. Sistem anlayışı. Homogen və geterogen sistemlər. Dil səviyyələri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 6]	2	
4.	Mövzu: Dilçiliyin inkişaf tarixi. Plan: Dilçilik elminin inkişaf mərhələləri. Qədim dövr dilçiliyi. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması. XIX əsr dilçiliyi. XX əsr dilçiliyi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
5.	Mövzu: Dilçiliyin başqa elmlərlə əlaqəsi. Plan: Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi. a) dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq b) dilçilik və tarix c) dilçilik və psixologiya d) dilçilik və məntiq e) dilçilik və fəlsəfə Dilçiliyin təbiət elmləri ilə əlaqəsi. a) dilçilik və fiziologiya b) dilçilik və akustika c) dilçilik və riyaziyyat d) dilçilik və coğrafiya e) dilçilik və kibernetika	2	

	Mənbə: [1, 2, 3, 5]		
6.	Mövzu: Dilçiliyin sahə və şöbələri. Fonetika Plan: Əhatə və miqyasa görə dilçiliyin sahələri. a) ümumi dilçilik b) xüsusi dilçilik Tədqiqatın xarakterinə görə dilçiliyin sahələri. a) nəzəri dilçilik b) tətbiqi dilçilik Dilçiliyin şöbələri. a) dil strukturunu öyrənən şöbələr b) dilçiliyin ümumi şöbələri Fonetika, onun tədqiqat obyektı. Fonetikanın növləri. Fonem və danışiq səsi.	2	
7.	Mövzu: Danışıq səsləri, fonetik hadisə və qanunlar. Plan: Danışıq səslərinin təsnifi prinspləri: sait və samit səsləri. Danışıq səsi və fonem. Fonetik hadisələrin iki tipi: əlaqəli (kombinatlar) dəyişmələr və mövqəli (pozision) dəyişmələr Əlaqəli dəyişmələr: assimilyasiya (uyuşma), dissimilyasiya, səs düşümü, səs artımı. Pozision dəyişmələr: reduksiya. Spontal əvəzlənmələr. Ahəng qanunu. Heca Vurğu. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
8.	Mövzu: Yazı orfoqrafiya və dilin normativliyi. Plan: Yazının yaranması və inkişafı. Əlifba sistemləri və yazı növləri Yazı və danışiq fərqləri. Orfoqrafiya. Ədəbi dil və normativlik anlayışı. Azərbaycan dilinin orfoqrafik sistemi və lüğətçilik. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
9.	Mövzu: Leksikologiya Plan: Söz dil vahidi kimi. Leksik mənalı sözlər. Xüsusi və ümumi sözlər. Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu. Lüğət tərkibinin dəyişilməsi və inkişafı. Ədəbi dil və dialekt leksikası. Dildə alınma sözlərin yeri. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
10.	Mövzu: Semasiologiya Plan: Sözün mənası anlayışı. Leksik və qrammatik mənə. Həqiqi və məcazi mənə.	2	

	Dildə çoxmənalılıq (polisemiya) hadisəsi. Omonimlər. Sinonimlər. Antonimlər. Mənbə: [1, 2, 3, 4]		
11.	Mövzu: Dilin qrammatik quruluşu. Morfologiya, onun tədqiqat obyektii. Plan: Qrammatikanın predmeti və növləri. Qrammatikanın tərkib hissələri. Morfologiya, onun tədqiqat obyektii. Morfem haqqında anlayış. Sözün morfoloji quruluşu. Qrammatik vasitələr. Qrammatik kateqoriyalar. Nitq hissələri, onların təsnifi prinsipləri. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
12.	Mövzu: Sintaksis. Plan: Sintaksisin predmeti və tədqiqat obyektii. Sintaksisin vahidləri. Sintaktik əlaqələr. Söz birləşmələri, onların növləri. Cümlə, onun xüsusiyyətləri. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
13.	Mövzu: Dillərin əmələ gəlməsi və inkişafı. Plan: Dilin mənşəyinə dair fərziyyə və nəzəriyyələr. Dilin əmələ gəlməsi haqqında antik nəzəriyyələr. Dilin inkişafı, ayrı-ayrı dillərin yaranması. Dillərin dialektlərə bölünməsi. Ədəbi dillərin əmələ gəlməsi. Beynəlxalq dil problemi. Mənbə: [1, 2, 3, 4]	2	
14.	Mövzu: Dillərin təsnifi. Genoloji təsnif. Plan: Dünya dillərinin təsnifi: areal və funksional təsnifatlar. Qədim (ölü) dillər. Müasir (canlı) dillər. Dillərin genoloji təsnifi. Dünyanın dil ailələri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 7]	2	
15.	Mövzu: Dillərin tipoloji təsnifi Plan: Kök (amorf) dillər. İltisqa dillər. Flektiv dillər İnkorporlaşan dillər Mənbə: [1, 2, 3, 4, 7]	2	
Keçirilən seminar mövzularının məzmunu			
	Mövzu: 1. "Dilçiliyə giriş" fənninin məqsəd və vəzifələri.	2	
	Mövzu: 2. Dil ictimai hadisə kimi.	2	

Mövzu:3. Dilçiliyin inkişaf tarixi.	2	
Mövzu: 4. Dilçiliyin sahə və şöbələri. Fonetika.	2	
Mövzu: 5. Danışıq səsləri, fonetik hadisə və qanunlar	2	
Mövzu: 6. Leksikologiya.	2	
Mövzu: 7. Dilin qrammatik quruluşu. Morfologiya, onun tədqiqat obyektı.	2	
Mövzu: 8. Dillərin təsnifi.	1	

XI. Fənn üzrə tələblər: Dilin quruluşu, sistemi, dilçiliyin tarixi, bölmələri, dünya dillərinin təsnifi və s. məsələləri öyrənmək.

XII. Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları:

- mühazirə, seminarlar və praktiki tapşırıqlar;
- video və audio mühazirələr;
- müstəqil iş / araşdırma
- debat

XIII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- FTN 1. Dünyada dilçiliyin yaranması, formalaşması tarixini öyrənir, dünya elmləri sistemində dilçiliyin mövqeyini və kontaktlarını müəyyənləşdirir;
- FTN 2. Dil sistemini stratifikasiya öyrənir, dilçiliyin sahələri və şöbələrini müəyyən edir, integrativ əsasda şöbələr üzrə nəzəri və praktik vərdislərə nümayiş etdirir;
- FTN 3. Dil sistemlərini və onların inkişafında daxili və xarici faktorların paradiqmasını müəyyən edir;
- FTN 4. Cəmiyyətin inkişafının dilə təsiri, dil əlaqələri, dilin tərəkürlə, siyasətlə, mədəniyyətlə qarşılıqlı əlaqəsini, dil normalarını dərk edir sosial həyata tətbiq edir;
- FTN 5. Dünya dilçiliyi sistemində Azərbaycan dilçiliyini və dünya dilləri sistemində Azərbaycan dilinin mövqeyini, rolunu müəyyənləşdirir;
- FTN 6. Müasir beynəlxalq interaktiv metodlarla, yeni linqvistik üsullarla tanış olur və sinkretik, integrativ mövzuların təqdimatını hazırlayır.

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XV. Kollektiv sualları:

I Kollektiv sualları:

1. "Dilçiliyə giriş" fənninin məqsəd və vəzifələri.
2. Dil və onun mahiyyəti.
3. Bazis, üstqurum və dil.
4. Dilin quruluşu və sistemi.
5. Qədim dilçilik məktəbləri.
6. Qədim hind dilçiliyi.
7. Ərəb dilçilik məktəbinin yaranması və inkişafı.
8. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması.
9. XIX əsr dilçiliyində əsas problemlər.
10. Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi.

II Kollektiv sualları:

1. Dilçiliyin sahə və şöbələri.
2. Fonetika, onun tədqiqat obyektı.

3. Danışiq səslərinin təsnifi prinspləri.
4. Fonem və danışiq səsi.
5. Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu.
6. Alınma sözlər.
7. Semasiologiya.
8. Morfologiya, onun tədqiqat obyektı.
9. Şəkilçilər, onların işlənmə yeri və vəzifələri.
10. Qrammatik vasitələr.

XVI. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. "Dilçiliyə giriş" fənninin məqsəd və vəzifələri.
2. Dil ictimai hadisə kimi.
3. Dil və onun mahiyyəti.
4. Bazis, üstqurum və dil.
5. Dilin quruluşu və sistemi.
6. Qədim dilçilik məktəbləri.
7. Müqayisəli-tarixi dilçiliyin yaranması.
8. XIX əsr dilçiliyində əsas problemlər.
9. XX əsrdə dilçiliyin inkişafı.
10. Dilçiliyin ictimai elmlərlə əlaqəsi.
11. Dilçiliyin təbiət elmləri ilə əlaqəsi.
12. Dilçiliyin sahələri.
13. Dilçiliyin şöbələri.
14. Fonetika, onun tədqiqat obyektı.
15. Fonetikanın növləri.
16. Danışiq səslərinin təsnifi prinspləri.
17. Saitlər, onların təsnifi.
18. Samitlər, onların təsnifi.
19. Fonem və danışiq səsi.
20. Fonetik hadisə və qanunlar.
21. Heca
22. Vurğu.
23. Yazının yaranması və inkişafı.
24. Söz dil vahidi kimi.
25. Dilin lüğət tərkibi və lüğət fondu.
26. Alınma sözlər.
27. Semasiologiya.
28. Çoxmənali sözlər.
29. Omonimlər.
30. Sinonimlər.
31. Antonimlər.
32. Morfologiya, onun tədqiqat obyektı.
33. Şəkilçilər, onların işlənmə yeri və vəzifələri.
34. Qrammatik vasitələr.
35. Nitq hissələri, onların təsnifi prinsipləri.
36. Qrammatik kateqoriyalar.
37. Sintaksis, onun tədqiqat obyektı.
38. Dilin mənşəyinə dair fərziyyə və nəzəriyyələr.
39. Dünya dillərinin təsnifi: areal və funksional təsnif.
40. Türk dilləri ailəsi.
41. Hind-Avropa dilləri ailəsi.
42. Alman (german) və roman dilləri qrupu.

43. Slavyan dilləri qrupu.
44. İran dilləri qrupu.
45. Sami-hami dilləri ailəsi.
46. Çin-Tibet dilləri ailəsi.
47. Qafqaz dilləri ailəsi.
48. Ural dilləri ailəsi.
49. Monqol və tunqus-mancur dilləri ailəsi.
50. Dillərin tipoloji təsnifi.

"Dilçiliyə giriş fənninin sillabusu 6001007–Xarici dil (İngilis dili) müəllimliyi ixtisas (proqramı) üzrə tədris planı və "Dilçiliyə giriş" fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. "Azərbaycan dili və ədəbiyyat" kafedrasının 30 yanvar 2026-cı il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 05).

Fənn müəllimi:

dos. E.S.Mirzəyev

Kafedra müdiri:

dos. Q.İ.Rıfullayev